

SKUPNE OBLIKE USTVARJANJA

Procesi sodelovanj v projektu

Made In: pripovedi obrti in oblikovanja

Maja Vardjan

149

V prispevku predstavljam evropski projekt *Made In: pripovedi obrti in oblikovanja* z vidika dinamike sodelovanj med obrtniki, oblikovalci, kustosi in drugimi ključnimi akterji v procesu razvoja projekta v Sloveniji, a uvodoma želim obrazložiti ozadje, ki nas je vodilo do tega, da smo v Muzeju za arhitekturo in oblikovanje (MAO) razvijali projekt, ki je izhajal iz tradicionalnih, ročnih kultur izdelovanja.

Sodoben muzej ni zgolj prostor za zbiranje, ohranjanje, raziskovanje in prezentacijo dediščine, ampak tudi mesto za generiranje znanja s produkcijo novih vsebin in projektov. V MAO smo se prvič z obrtni in raziskovanjem njihovega potenciala za današnji čas temeljiteje ukvarjali v okviru bienala oblikovanja, ki se je leta 2014 iz primerjalne razstave dobro oblikovanih izdelkov transformiral v mednarodno platformo za nove pristope v oblikovanju.¹ Namen prenovljenega bienala je, da skozi različne tematske sklope predstavlja ter v okviru produkcijske platforme tudi razvija izdelke, procese in storitve, ki temeljijo na kritičnem preizpraševanju sveta, v katerem živimo. Vendar pri tem ne zavzema pasivne kritične pozicije v smislu zgolj mapiranja in predstavljanja obstoječega, ampak deluje *projektivno*, saj razvija alternative obstoječim načinom delovanja. Fokus novega bienala se je iz končnih izdelkov, ki so bili večinoma že na voljo trgu, usmeril na problematiziranje ideje množične industrijske proizvodnje, ki temelji na nenehnem pospeševanju potrošnje ter povečevanju ekonomske rasti. Bolj kot izdelki sami je postalo pomembno raziskovanje njihovega pomena, vključno s kontekstom, znotraj katerega so nastali, in z njihovo relevantnostjo v trenutni družbeni, politični, ekonomski in okoljski situaciji. Različne edicije bienala so skozi številne teme² odpirale vprašanja, povezana z rokodelstvom in obrtjo, kot so lokalni materiali, lokalna proizvodnja, tradicionalna znanja

¹ Prva sprememba bienala se je zgodila že leta 2012 z uvedbo kuratorskega pristopa k prezentaciji vsebin. Kustosinji Margo Konings in Margrit Vollenberg sta na 23. bienalu oblikovanja z naslovom *Razmerja v oblikovanju* fokus preusmerili z izdelkov na njihove koncepte in izdelavo. Leta 2014 je Jan Boelen bienale *BIO 50: 3, 2, 1 ... TEST* zasnoval kot produkcijsko platformo, kjer je enajst večdisciplinarnih skupin razvijalo alternative obstoječim sistemom vsakdanjega življenja.

² Tematski sklopi so bili Skrite obrti in Nanoturizem (*BIO 50: 3, 2, 1 ... TEST*, 2014), Nov zagon podeželja, Zavzetje gozdov in Sprostitvev podzemlja (*BIO 25: Daleč, tako blizu*, 2017) ter številni projekti *BIO 27: Supervnakularno. Oblikovanje za regenerativno prihodnost*, 2022.

in večšine, oblikovanje po principu »naredi si sam«, turistični razvoj ipd., pri čemer so projekte razvijale večdisciplinarne skupine, ki so temeljile na sodelovanju lokalnih in mednarodnih udeležencev. Tovrstna oblika sodelovanj je bistveno spremenila pozicijo oblikovalca, saj kot pravi Jan Boelen, glavni kustos transformativnega bienala *BIO 50: 3, 2, 1 ... TEST*³, s tega vidika oblikovalec ni več vseмогоčni ustvarjalec, temveč del mreže ali skupnosti konstruktorjev družbe, ki postavljajo družbene vrednote, kakovost in vsebino pred dobiček in obliko (Boelen 2017: 102). Eden od projektov z naslovom *Old School Ilica* se je v okviru teme Nanoturizem⁴ ukvarjal z ohranjanjem in oživljanjem obrti na zagrebški ulici Ilica. Oblikovalke kolektiva Oaza so predlagale specifično turistično izkušnjo, pri kateri obiskovalec skozi izobraževalni model soustvarjanja sam prispeva k procesu izdelovanja izdelka ali nudenja servisne usluge. Projekt, ki je temeljil na aktivnem sodelovanju vseh udeležencev v procesu, obrti ni obravnaval le s stališča njenega ohranjanja oziroma ekonomske podpore posameznim obrtnikom, ampak jo je izpostavil tudi kot izjemno, transformativno kulturno in kreativno silo. S temi izhodišči in izkušnjami so oblikovalke Oaze idejo o povezovanju obrti in sodobnih oblikovalskih praks želele ravijati tudi v drugih kontekstih, zato so vzpodbudile nastanek projekta *Made In: pripovedi obrti in oblikovanja*.

Strukturni okvir sodelovanj

Made In je platforma, ki združuje raziskovanje, oblikovanje in dediščino ter spodbuja sodelovanje in izmenjavo znanja med tradicionalnimi rokodelci in obrtniki ter sodobnimi oblikovalci. Platforma je nastala v okviru evropskega projekta Creative Europe in je aktivno delovala med letoma 2018 in 2021. Sestavljalo jo je šest partnerjev iz štirih evropskih držav, ki pripadajo podobnemu geografskemu, zgodovinskemu, kulturnemu in družbenemu kontekstu: Hrvaške, Srbije, Avstrije in Slovenije. Iniciatorke projekta so bile oblikovalke iz zagrebškega oblikovalskega kolektiva Oaza, vodilni partner je bil hrvaški Muzej za umetnost in obrt iz Zagreba, drugi partnerji pa so bili avstrijsko združenje Werkraum Bregenzerwald iz Andelsbucha, neodvisni kulturni organizaciji Nova Iskra in Mikser Festival iz Beograda ter Muzej za arhitekturo in oblikovanje iz Ljubljane. V času razvoja projekta se je v Sloveniji kot partner pridružil tudi Center za kreativnost.

Partnerji smo že v razpisni prijavi določili jasno strukturo projekta, ki se tekom razvoja ni bistveno spreminjala in je bila razdeljena v dva sklopa: prvi je bil usmerjen v mapiranje lokalnih obrti in izbor desetih nosilcev znanja, drugi del pa so bili projekti sodelovanj med izbranimi obrtniki in oblikovalci, ki so potekali v dveh formatih – *rezidenci* in *delavnici*. Obe sta temeljili na kuratorskem izboru oblikovalcev, ki so za sodelovanje izbrali enega ali več rokodelcev iz seznama mapiranih obrti. Delavnica je za razliko od rezidence praviloma trajala krajše obdobje, v proces pa se je lahko vključilo več udeležencev, ki so bili izbrani na podlagi razpisov in prijav. Izhodišče vseh partnerjev je bilo, da vabimo oblikovalce iz tujine, ki sodelujejo z lokalnimi obrtniki, s čimer smo

³ V skupini kustosov smo sodelovale še Maja Vardjan, Cvetka Požar in Vera Sacchetti.

⁴ Nanoturizem raziskuje in razvija alternativne turistične izkušnje, ki izhajajo iz participativnih, lokalno usmerjenih praks. Skupina pod vodstvom arhitektov Aljoše Dekleva in Tine Gregorič je za projekt Nanoturizem prejela nagrado BIO za najboljši sodelovalni projekt. Več o Nanoturizmu na: <www.nanotourism.org> [30. 7. 2022].

želeli vzpodbuditi obravnavo lokalnih situacij s širše, mednarodne perspektive. V različne faze projekta so bili vključeni številni nosilci znanj iz 43 mapiranih obrti, več kot 50 oblikovalcev in udeležencev delavnic ter številni drugi, ki so se projektu priključili kot svetovalci ali podporniki. Rezultat rezidenc in delavnic je osem pripovedi obrti in oblikovanja, ki so se odzivale na vprašanja, kot so: *Ali lahko socialno oblikovanje spodbudi lokalno proizvodnjo in prek nje gradi močnejšo skupnost? Kako lahko oblikovanje in nove tehnologije vplivajo na naš odnos do ohranjanja obrti? Kaj tvori enakopraven in raziskovalen odnos med oblikovanjem in obrtjo? Kako lahko raziskovanje lokalno pridobljenih surovin naslavlja širša družbena, okoljska in politična vprašanja? Ali se lahko oblikovanje skozi obrti ponovno poveže z naravnimi materiali?* S temi izhodišči smo želeli sprožiti razpravo o možnih interakcijah med obrtjo in oblikovanjem brez nostalgичnega vračanja v preteklost ter ohranjanja tradicionalnih znanj in veščin za vsako ceno, ampak smo vitalnost tradicionalnih kultur izdelovanja želeli vzpodbujati z novimi pristopi, ki vključujejo invencije in spreminjanje.

Mapiranje in vzpostavljanje enakovrednih pogojev

V nadaljnji analizi procesa sodelovanj se bom osredotočila na projekte, ki smo jih razvili v Sloveniji, saj sva imeli kustosinji Cvetka Požar in Maja Vardjan ter koordinator projekta Nikola Pongrac neposredno izkušnjo s sodelovanji v lokalnem okolju. V MAO smo nosilce znanj izbrali s pomočjo pregledovanja literature ter seznamov pri rokodelskih centrih in obrtni zbornici ter na podlagi pogovorov z etnologi in drugimi akterji na področju rokodelstva in obrti. Za razliko od drugih držav, ki so se osredotočile na ožja območja mest (Beograd, Zagreb) ali regije (Bregenzerwald), smo želeli pokriti čim širši spekter tradicionalnih obrti s področja celotne Slovenije. Iz širšega nabora smo z informativnimi pogovori našli tiste, ki so bili odprti za sodelovanja z oblikovalci, sledila je anketa,⁵ ki je najprej služila kot vir informacij oblikovalcem, danes pa objavljena v publikaciji in na spletni strani www.madein-platform.org predstavlja relevanten register o več kot 40 nosilcih znanja.

Izbor oblikovalcev je temeljil na njihovih pristopih, ki presegajo oblikovanje zgolj funkcionalnih, dobro oblikovanih izdelkov, ampak vključuje konceptualne, inovativne metode in raziskovanje. V Sloveniji smo k sodelovanju povabili berlinskega oblikovalca Lukasa Wegwertha in oblikovalski tandem Mischer/Traxler z Dunaja, ki v svojih projektih izpostavljajo ekološko odgovornost, povezujejo strojno proizvodnjo z ročnim izdelovanjem ter tradicionalna znanja raziskujejo skozi prizmo aktualnosti za današnji čas. Takoj na začetku smo vzpostavili jasne pogoje sodelovanj, pri čemer sta rokodelec in oblikovalec v proces vstopala z enakovredne pozicije. Če je rokodelec oz. obrtnik običajno obravnavan kot servis, ki po načrtih oblikovalca izdelava zelen produkt, je bilo sodelovanje v okviru projekta *Made In* zavestno vzpostavljeno kot enakovreden, a s strani kustosov moderiran

⁵ Anketo je z rokodelci opravila etnologinja Katarina Nahtigal in je imela naslednje sklope: Splošne informacije, Delavnica in prostor, Tehnike in procesi ter Ključni izdelki. Sodelovali so čevljar Aleš Kacin (čevljarska delavnica AK Alojz Kraner), kamnosek Beno Ogrin, čebelar Erik Luznar, posodar Franc Jaklič, izdelovalka slamnikov Joži Košak, rezbarka in izdelovalka škofjeloških kruhkov Petra Plestenjak Podlogar, umetnostni kovač Silvo Jelenc, lončar Štefan Zelko, oblikovalec keramike Urban Magušar in Pomelaj, zadruga za razvoj podeželja, ki se ukvarja s pletarstvom.

proces izmenjav. Projekt je bil že v izhodišču osvobojen pričakovanj v smislu razvoja komercialnih izdelkov, zato je odločitev o rezultatih sodelovanj namenoma ostala odprta in s tem omogočala večjo svobodo in eksperiment.

Rezidenca Ustvarjanje podatkov: skupinsko ustvarjanje

152

Lukas Wegwerth je oblikovalec, ki se osredotoča na potenciale ustvarjanja stikov, tako materialnih kot družbenih, pri čemer praktične pristope povezuje s konceptualnim razmišljanjem. Napetost med naključnim in nadzorovanim ter drugačna raba naravnih materialov sta osrednji del njegovih ekperimentov, ki se širijo v različne kontekste – predmetne, družbene in okoljske (Wegwerth 2020: 355). Pri tradicionalnih obrteh kot izjemno relevantnen izpostavlja odnos do materialov: »V tradicionalnih oblikah izdelovanja vidimo, da ljudje gradijo iz tistega, kar jim nudi okolica. Ustvarjajo trajnostne in elaborirane cikle okoli določenih materialov. To načelo je pomembnejše kot kdaj koli prej. Skrbno moramo preučiti metode, ki so vgrajene v obrt, da bi izboljšali naše načine proizvodnje« (Wegwerth 2020: 356).

Delavnica Ustvarjanje podatkov, procesiranje in testiranje lokalno pridobljenih naravnih surovin, Radovljica, september 2019 (foto: Luka Karlin)

Wegwerth je za izhodišče projekta izbral zemljino, kot prvinski in vseprisoten material, ki je ključno zaznamoval rokodelsko tradicijo, a hkrati kljub temu, da je bistven za človekovo eksistenco, ostaja samoumeven in prezrt. K sodelovanju je povabil oblikovalca keramike Urbana Magušarja, ki poleg snovanja in izdelave lastnih izdelkov tudi sistematično raziskuje, testira in katalogizira slovenske glin. Namen delavnice je bil raziskati potencial zemljine kot lokalno pridobljene surovine ter raziskati možnosti njene uporabe v oblikovanju in arhitekturi. Po uskladitvi vsebinskega izhodišča delavnice smo objavili razpis, s pomočjo katerega smo izbrali osem udeležencev, štiri iz Slovenije

in štiri iz tujine.⁶ V prvem delu delavnice se je skupini na Wegwerthovo vabilo pridružil tudi arhitekt Nicholas Coeckelberghs iz belgijskega biroja BC architects, ki ima poleg oddelka za projektiranje in raziskave tudi poseben oddelek za materiale, kjer iz odpadnega materiala gradbenih izkopov izdelujejo opeke, omete, pigmente in druge elemente za gradnjo.

Interdisciplinarna skupina udeležencev je k projektu pristopila s pridobivanjem surovine v neposredni okolici Radovljice, sledilo je procesiranje materiala, testiranje in žganje vzorcev v Magušarjevi delavnici.

Delavnica Ustvarjanje podatkov, vzorci materialov iz naravnih surovin, Radovljica, september 2019
(foto: Luka Karlin)

Vzporedno s tem so v skupini potekale okrogle mize in predavanja, kjer so udeleženci pridobili temeljno razumevanje in prediskutirali aktualna vprašanja. Zaradi različnih ekspertiz posameznih udeležencev je izmenjava v veliki meri potekala na nehierarhičen način. Tovrstne procese, pri katerih je opuščen konvencionalen način prenosa znanja z učitelja na učenca oz. mojstra na vajenca in so značilni tudi za dinamiko sodelovanj v skupinah bienala oblikovanja, je Jan Boelen opisal kot alternativno, postakademsko šolo in samoreflektivno laboratorij, ki dovoljuje udeležencem, da uporabljajo svoje veščine in se učijo drug od drugega (Boelen 2017: 2012). Cilj delavnice torej ni bilo iskanje alternativ za dobro uveljavljeno lončarsko obrt, pač pa eksperimentiranje z materiali, pri čemer so udeleženci znotraj natančno opredeljenega sklopa procesov uporabili lokalno pridobljene surovine. Pomemben del procesa je bil diskurz namenjen širšemu razumevanju materiala, ki so ga poimenovali *špekulacije o lokalni glini*, pri čemer so obravnavali odgovorno pridobivanje surovin, legalizacijo pridobivanja, vzpostavitev

⁶ Na delavnici so sodelovali: Lukas Wegwerth (mentor), Caspar Frowein (asistent mentorja), Patricia Bascones, Patrik Benedičič, Emily Dietrich, Florian Fend, Rok Oblak, Joana Schmitz, Eva Štrukelj, Jera Tratar v sodelovanju z Urbanom Magušarjem, Manufaktura, Kristino Rutar (asistentka) in Nicholasom Coeckelberghsom, BC architects.

mreže za deljenje znanja, energetski odtis proizvodnje, problematiko certifikatov ipd. Nastali vzorci opek in materialov predstavljajo mrežo oziroma sistem, ki znotraj sedanjega diskurza o pristnosti materialov in perečih okoljskih izzivih razkriva velike potenciale zemljine kot naravnega vira.

Kljub pozornemu načrtovanju proces ni potekal popolnoma gladko. Nastali so tudi nesporazumi in nestrinjanja, kar pa ni vplivalo na zaključek delavnice. Format projekta je namreč omogočil dovolj priložnosti za diskutiranje tako uspehov kot neuspehov projekta, ki so neizogiben del procesa učenja: »Prednost eksperimentiranja v skupini je priložnost za skupno razpravo in razmislek o uspehih ali neuspehih ter možnost, da izkoristimo znanje drug drugega« (Wegwerth 2020: 357).

154

Po zaključeni delavnici je Wegwerth projekt razvijal naprej in z režiserko Giulio Bruno ter snemalcem zvoka Giuseppejem Ielasijem ustvaril film, ki z močnim vizualnim jezikom iz različnih perspektiv obravnava poklice, katerih vsakdanje delo je odvisno od zemljine in njenih lastnosti. Film z izpostavljanjem večine nevidnih sistemov in metod zemljino raziskuje kot surovino in hkrati predstavlja deležnike, ki jo uporabljajo. Iz stališča sodelovanj so akterji⁷ filma imeli vlogo predstavljanja svojih znanj in aktivnosti ter niso sodelovali pri koncipiranju vsebine filma. Film je zasnovan kot delo v nastajanju, saj avtorji zagovarjajo pomembnost nenehnega odkrivanja zemljine in njenega odnosa z geološko zgodovino, gospodarstvom, oblikovanjem, obrtjo, tradicijo, eksperimentom, gradnjo, uničevanjem okolja, trajnostjo in krožnostjo (Bruno in Wegwerth 2020: 371).

Delavnica *Razmerje: medsebojno zaupanje*

Za razliko od delavnice je proces sodelovanj med oblikovalcema Katharino Mischer in Thomasom Traxlerjem iz studia Mischer"Traxler ter kamnosekom Benom Ogrinom trajal daljše časovno obdobje, izmenjava je potekala skozi intenzivna srečanja v živo v različnih fazah razvoja projekta.

Studio Mischer"Traxler sestavljata konceptualna oblikovalca, ki razvijata in oblikujeta predmete, pohištvo, procese in instalacije, ki nastajajo skozi temeljite procese raziskovanj in testiranj. Odločitev o izboru kamnoseka je izhajala iz želje, da prvič oblikujeta s kamnom. Tudi onadva sta vrednost obrti izpostavila v povezavi z materiali: »Mojstri poznajo svoj material – vire in njegovo vrednost. Tako obrt odpira pot do razumevanja materiala in proizvodnje ter tega, kaj je dejansko potrebno, da se material spremeni v predmet. Za nas je to vidik preglednosti in prevrednotenja stvari« (Mischer in Traxler 2020: 382). Idejo projekta sta osnovala na dejstvu, da današnji predmeti le redko razkrivajo izvor materialov, iz katerih so narejeni, kot tudi postopkov, ki so potrebni, da pridejo do končnega uporabnika. Njihova generičnost siromaši naš odnos do vsakdanjih predmetov, ki za večino nimajo emocionalne vrednosti in so zato hitro in lahko zamenljivi. To je tudi eden od razlogov za povečanje zanimanja za rokodelske izdelke, saj ti pogosto sporočajo svoj izvor ravno prek materialov, ki so bili uporabljeni pri njihovi izdelavi. Z naprednim oblikovalskim pristopom predmetom lahko vdihnemo

⁷ V projektu so bili udeleženi še Štefan Zelko, Saša J. Mächtig, Miha Špiček iz Slovenskega etnografskega muzeja ter Miloš Bavec, Duška Rokavec, Bogomir Celarc in Mirka Trajanova iz Geološkega zavoda Slovenije.

novo življenje in vanje integriramo sporočilnost, ki jih bo povezala z izdelovalcem in izvorom materiala ter s tem spremenila vrednotenje in odnos do izdelka.

Rezidenca *Razmerje*, oblikovalca Thomas Traxler in Katharina Mischer s kamnosekom Benom Ogrinom, Vrhnika, november 2019 (foto: Luka Karlin)

V začetni fazi projekta smo oblikovalce povezali s strokovnjaki iz Geološkega zavoda Slovenije, ki so imeli pomembno vlogo pri razvoju projekta. Direktor zavoda Miloš Bavec je izpostavil dejstvo, da moramo vse stvari, ki jih ne moremo pridelati, izkopati oz. izčrpati iz zemlje. S tem je opozoril tako na izvor plastičnih mas kot predmetov, ki vsebujejo kovine. Projekt *Razmerja* skozi obrtniške veščine pripoveduje zgodbo o kamninah ter o kovinah in mineralih, ki se skrivajo v njih, in s tem oblikovanje ter produkcijo izpostavlja kot del kompleksnega sistema, ki je neločljivo povezan z naravnim ekosistemom.

Ko sta Mischer-Traxler ustvarila konceptualni okvir projekta, se je začelo intenzivno sodelovanje s kamnosekom, s katerim so takoj vzpostavili močno medsebojno zaupanje. Oblikovalca sta izpostavila Ogrinovo radovednost in odprtost, zaradi katere sta lahko predlagala delo z rudninami, kar je zaradi specifičnih lastnosti, kot je krhkost, prineslo določene omejitve. Vloga Bena Ogrina je preseгла predviden okvir sodelovanj, saj je z oblikovalcema obiskoval lokacije nahajališč rude, aktivno sodeloval v razpravi o vsebini projekta ter angažirano poiskal posamezne kose kamnin, oblikovalca pa sta dizajn in produkcijo prilagajala zmogljivosti njegove delavnice, saj sta v izdelek želela pripeljati kamnosekove veščine in potencialne ter minimalizirati odvisnost od podizvajalcev. Mischer-Traxler, ki v svojih projektih sama opravita veliko testiranj, sta pri projektu *Razmerje* večino teh prepustila kamnoseku, kar pripisujeta zaupanju in odprtemu dialogu z Ogrinom pa tudi njegovi pripravljenosti na eksperimentiranje in spreminjanje (Mischer in Traxler 2020: 383).

Projekt predstavlja pet kosov pohištva, ki temeljijo na bazah enakih velikosti iz različnih rudnin. Vsak kos je opremljen s kovinskim elementom, ki razkriva, kolikšen delež kovine vsebuje določena kovinska ruda in tako rudo poveže s kovino, pridobljeno

iz nje. Tri milimetre debel kovinski element je vsakič velik prav toliko, kot bi bil kos materiala, ki bi ga dobili, če bi rudo predelali v kovino.

156

Rezidenca Razmerje, kosi pohištva z bazo iz rudnine in s kovinskim elementom (foto: Jure Horvat, 2019)

Projekt *Razmerje* skozi opredmetenje podatkov torej razkriva, kako zelo veliko kamnine je potrebno, da iz nje dobimo čisto kovino in tudi druge materiale. S tem se razširja naše razumevanje funkcionalnosti objekta, ki v tem primeru postane tridimenzionalno komunikacijsko orodje, ki razkriva skrite podatke in povezave med predmetom in materialom ter s tem dobi eksplicitno okoljsko in politično agendo. Pomembno je izpostaviti tudi, da so Mischer"Traxler in Beno Ogrin vzporedno s kosi pohištva razvijali tudi serijo manjših, komercialnih izdelkov kot sta manjše ogledalo in mobile, ki jih tržijo neodvisno, kar kaže na prožnost in potencial tovrstnih sodelovanj, ki se lahko razvijajo tudi po zaključku projekta.

Mediacija procesa

Projekti, ki temeljijo na raziskovanju, eksperimentiranju in multidisciplinarnih sodelovanjih, lahko prinesejo nepričakovane rezultate in razvoj novih, izvirnih idej glede na prvotno zamisel ustvarjalcev. Tovrstni procesi zahtevajo odprtost za drugačnost, spremembe in delovanje zunaj ustaljenih načinov. Tudi vloga kustosov v projektu je segala daleč preko konvencionalnega razmisleka o predstavitvi projektov in se je že na začetku procesa usmerila v mediacijo in ustvarjanje povezav med številni akterji. Proces razvoja projektov je bil enako pomemben kot rezultat, zato je bil premislek nenehno usmerjen tudi v način prezentacije projektov, saj so le-ti predstavljali dinamičen proces, ki se je začel odvijati veliko pred dejansko, fizično razstavo. Pomembno je bilo sprotno konceptualiziranje vsebin, vzpostavljjanje odnosov med posameznimi pripovedni obrti in oblikovanja ter ustvarjanje dramaturgije in naracije – tudi z oblikovanjem razstavne konstrukcije –, kar so faktorji, ki pogosto manjkajo na predstavitvah obrti.

Fleur Watson kustosa, ki deluje kot mediator procesa, definira kot kustosa *prevajalca*, ki aktivno vzpodbuja in pospešuje razvoj ustvarjalnih idej, pri čemer tudi kuratorsko okolje deluje kot laboratorij za ustvarjanje novih znanj in raziskav. V tem kontekstu je poudarek na eksperimentiranju, tveganju in odprtosti za potencialno tveganje, kjer Watson občinstvo izpostavi kot pomembnega udeleženca v sprejemanju tveganj, vendar je v samih dejavnostih manj v ospredju. (Watson 2021: 69). Namen platforme *Made In* ni bil vzpodbujanje želje po posedovanju in lastništvu, ampak vzpodbujanje kritičnega mišljenja in spreminjanje percepcije občinstva,⁸ kar je mnogim predstavljalo izziv, tako kot so izziv obrtnikom in rokodelcev predstavljala njihova sodelovanja. Prav vsi v procesu so bili vzpodbujeni k preizpraševanju in razumevanju širšega konteksta predmetnega sveta, ki v današnji okoljski situaciji kliče k nujnosti transparentnega pridobivanja in rabe materialov, odgovornega načina izdelovanja in novih oblik sodelovanj, ki presegajo disciplinarne omejitve.

REFERENCE

- BOELEN, Jan
2017 Curating Connection. The Case of Biennial of Design, Ljubljana, Slovenia. V: Zoë Ryan (ur.), *As Seen: Exhibitions that Made Architecture and Design History*. Chicago: The Art Institute of Chicago, 102–103.
- BRUNO, Giulia in WEGWERTH, Lukas
2020 *Crafting Data*, Research Film. V: Borovnjak, Ivana [idr.], *Made In: Crafts – Design Narratives*. Zagreb, Ljubljana, Beograd, Andeslbuch: Museum of Arts and Crafts, Museum of Architecture and Design, Werkraum Bregenzerwald, Nova Iskra, Mikser, 370–377.
- MISCHER, Katharina in TRAXLER, Thomas
2020 Natural Resources Communicated Through Objects. V: Borovnjak, Ivana [idr.], *Made In: Crafts – Design Narratives*. Zagreb, Ljubljana, Beograd, Andeslbuch: Museum of Arts and Crafts, Museum of Architecture and Design, Werkraum Bregenzerwald, Nova Iskra, Mikser, 370–377.
- WATSON, Fleur
2021 *The New Curator: Exhibiting Architecture and Design*. Abingdon, Oxon in New York: Routledge.
- WEGWERTH, Lukas
2020 *Locally Sourced Materials and Resources*. V: Borovnjak, Ivana [idr.], *Made In: Crafts – Design Narratives*. Zagreb, Ljubljana, Beograd, Andeslbuch: Museum of Arts and Crafts, Museum of Architecture and Design, Werkraum Bregenzerwald, Nova Iskra, Mikser, 354–359.

⁸ Razstava *Made In: pripovedi obrti in oblikovanja* je bila v MAO na ogled od 16. 5. do 20. 9. 2020. Zaradi strogih omejitvenih ukrepov zaradi epidemioloških razmer v zvezi s covidom-19 nismo uspeli v celoti realizirati predvidenih delavnic v okviru andragoškega in pedagoškega programa. 10. 9. 2020 smo izvedli 4. simpozij projekta *Made In: Dialog oblikovanja in obrti*.